

CLIFFORD ODETS'İN OYUNLARINDA SAHNE TEKNİĞİ¹

Tahir Yaşar

Siirt Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu

tahiryasat@siirt.edu.tr

ORCID. ID. 000-0003-2174-7093

ÖZET

Clifford Odets Amerikan ajitasyon propaganda tiyatrosunun önde gelen yazarlarından. 1930'larda yaşanmış olan büyük ekonomik krizi kendisi de yaşarken halkın içine düştüğü sıkıntıları bizzat yaşamış ve gözlemlemiştir. Halkın içine düştüğü bu sıkıntılı durumu eserlerinde yansıtan yazar, çözümü sol görüşlü diğer Amerikalı tiyatro yazarları gibi düzenin değişiminde aramıştır. Tüm bu sıkıntıların kapitalist sistemden kaynaklandığını düşünmüştür. Odets de sanatın ideolojinin emrinde bir silah olarak kabul etmiştir. Onun için yazdığı ilk tek perdelik oyunu *Waiting For Lefty*'de başlayarak kışkırtma propaganda türünde eserler vererek seyirciyi düzenin değişimi için harekete geçirmeye çalışmıştır. Yazarın Amerikan Komünist partisine üye olduğu bu dönemde bu türden dört tane oyun yazmıştır. Oyunlarında yirminci yüzyıl tiyatrosu anlayışına uygun sahne yapısı kullanmıştır. Geleneksel tiyatrodaki kullanılan ağır dekorasyon sistemine kaşı olan yazar seyirciyle iç içe sade bir sahne kullanmaya başlamıştır. Özellikle ışıklandırma sistemiyle epik tiyatro sahne anlayışına uygun olarak yabancılaştırma etmenini ustalıkla kullanmıştır. Bu sistem o dönemde yazdığı dört oyunda da belirgin bir şekilde görülmektedir.

Anahtar Kelimeler; agit-prop tiyatro, sahne, aydınlatma, Odets,

STAGE TECHNIQUES IN CLIFFORD ODETS'S PLAYS

ABSTRACT

Clifford Odets is one of the leading play writers of American agit-prop drama. He experienced the great economical depression of 1930s in USA and observed the difficulties such as starvation, unemployment, immigration from rural to urban that people faced. Odets, who reflects all of those problems in his works, like other American leftist writers tried the change the political system, and this change is presented as the main solution for all the problems. He

¹ Bu makale yazarın "Clifford Odets'in Eserlerinde Sosyal Eleştiri" başlıklı doktora tezinden derlenmiştir.

accepts art as a weapon under the order of ideology. So beginning with his one-act play *Waiting for Lefty*, he wrote agit-prop play in order to convince the audience to be in action to change the system. Odets wrote four plays during the era when he was one of the members of American Communist Party. In his plays, he uses a stage appropriate to the concept of new stage of the 20th century. Odets is against the conventional theatre and its stage without a strong decoration. He uses lights very strongly to share the stage. Especially his simple stage and lightening system is relevant to the alienation effect used in epic theatre. This features of the stage of the era can easily be seen in his plays *Waiting For Lefty*, *Awake and Sing*, *Till The Day I Die* and *Paradise Lost*.

Key words: agit –prop theatre, stage, lightening, Odets

GİRİŞ

Clifford Odets, babası Rusya'dan annesi doğu Avrupa'dan göç etmiş Musevi asıllı bir yazardır. 1906 yılında Philadepia'da doğan yazar göçmen bir ailenin çocuğu olarak çok sıkıntılı bir çocukluk dönemi geçirmiştir. Kalabalık bir aile ortamında büyümesi onu çok etkilemiş ve eserlerinde karakterlerinin bir çok özelliklerini ailesindeki karakterlerden yansıtmıştır. Eserlerindeki annelerin bir çok özellikleri annesinin bir yansımasıdır. Daha çocukken ailesine katkıda bulunmak ve hayatını kazanmak için okulu bırakıp iş hayatına başlamıştır. Daha gençliğinin baharını yaşarken 1929'daki ekonomik krizle tanışmış, o buhranlı yılların tüm sıkıntılarını bire bir yaşamıştır. Küçük yaşta sanata ilgi duyan yazar önce müzikle uğraşmış daha sonra tiyatroya yönelmiştir. O yıllarda Amerika'da tiyatroyu geliştirmek için kurulmuş olan tiyatro gruplarında aktör olarak küçük bazı rollerde oynamıştır. Ancak o dönemde kendisinin aktör değil yazar olması gerektiğine karar vermiş. Grup Tiyatrosunda ilk eseri olarak *Waiting For Lefty*'i yazmıştır. Tek perdelik olan oyunu çok büyük bir yankı yaparak kısa sürede üne kavuşmasını sağlamıştır. Amerikalı solcu yazarlardan olan Odets (agit-Prop) yani ajitasyon propaganda eserleriyle ün yapmıştır. Yazar eserlerinde büyük ekonomik kriz döneminde özellikle orta sınıf ve emekçilerin içine düştüğü yoksulluk, evsizlik, açlık ve moral yıkımı konu edinmiş ve bu sıkıntılı durumdan kurtulmak için kapitalist sistemin yıkılıp yerine sosyalist sistemin getirilmesi için orta ve alt sınıf insanların birlikte harekete geçmesi gerektiğini vurgulayan ajitasyon ve propaganda türünden eserler yazmıştır. Orta sınıf bir ailenin çocuğu olan yazar birgün yönetmen arkadaşı Clurman ile sokakta dolaşırken görgüğü insanları işaret ederek “şu gördüğümüz insanların her birinde kendimden bir parça görüyorum” (Gibson. 257)

der Bu çalışmada Cliford Odets'in 1930'lardaki ekonomik depresyon yıllarında yazmış olduğu eserlerinde agit –prop özellikler göz önünde tutularak aksiyona uygun sahnelerin nasıl olduğu ve yazarın kendisinden etkilenmiş olduğu Bertold Brecht'in epik tiyatro ile olan etkileşimi irdelenmiş ve Odets'in kullandığı sahne tekniği araştırılmıştır.

Bertold Brecht ve Yeni Sahne Anlayışı

Odets'in eserlerindeki sahne tekniğine geçmeden önce Avrupa'da gelişen tiyatrodaki yeni sahne teknikleri ve uygulamaları konusunda bilgi sunmak yararlı olacaktır. Brecht 'in geliştirdiği ve Avrupa'da modern sahne tekniği olarak benimsenen epik tiyatronun sahne anlayışı her şeyin gerçekçi olarak sahnede yansıtılması gerektiği fikrine dayanırken asla seyirciyi hayale sürükleyecek abartılara yer verilmesi gerektiğini de vurgulamaktadır. Sahne aşırı süsten uzak sade olmalı anlayışı epik tiyatrodaki istenmektedir. Brecht bu yeni sahne anlayışında dekorun gerçekçi olmasını isterken aynı işlevsel olmasını da bekler. “Oyunun anlamına göre” Şener 294) dekor yapılmalı ve sahneye konulacak melzemenin kolay taşınır, kolay değiştirilir, hatta küçük objelerin gerçek olanlardan seçilmesi gerektiğini ister. Ayrıca yirminci yüzyıl modern sahne tekniğinde medyadan bol bol yararlanılması gerektiği vurgulanır. Kostümlerin yerin ve olayın gerçeğine uygun olarak seçilmesine özen gösterilirken olay bir folklor gösterisine dönüştürülmemelidir.

Sahne ile ilgili istenen bu değişikliklere ilave olarak ışıklandırma sahnede yaşamsal bir önem arz etmektedir. Özellikle yabancılaştırma etkeni açısından düşünüldüğünde bunun ne kadar önemli olduğu daha da iyi anlaşılacaktır. Bilindiği gibi yabancılaştırma etkeninde temel kural seyirciyi ve oyuncularını sürekli hayal kurmaktan uzak tutmaktır. Onun için Brecht yeni epik sahne anlayışında ışıklandırmanın çok güçlü bir şekilde yapılmasını ister. Kuvvetli ışıklandırma yapılırken aydınlanmayı sağlayan lambaların romantizm yaratacak bir şekilde perde arkasında veya görülmeyecek bir yerde değil de direkt olarak seyircinin görebileceği uygun noktalarda göz önünde olması gereği vurgulanır. Dolayısıyla seyirci geleneksel tiyatronun sahne dekorasyonunda yaratılan o uyuşturucu, hayal kurucu atmosferden uzak tutulur. Elbette bu da yabancılaştırma etmeninin başka bir uygulanma şeklidir. “Saklı, aldatmaca, gerçeklik duygusu uyandıracak ışıklamadan, Örneğin illüzyonun bozulması için, sahnede dolunay, bir lamba ile, aydınlık bir disk ile belirtilir.” (Şener, 295)

Yeni sahne anlayışında müziğin de çok önemli rolü vardır. Müzik sahnedeki duruma uygun bir tavır müziği olması gerekir. Üzüntü, neşe, çekingenlik direnme gibi unsurlara uygun olmalı. Ayrıca müzik seyircinin görmediği gizli yerlerden değil de seyircinin göre bileceği yerden

gelmeli. Örneğin eğer bir müzisyen bir müzik aletini çalıyor ise yeri seyircinin görebileceği bir şekilde göz önünde olmalı. Böylelikle sahnede bir romantik atmosfer oluşmamış olur.

Brecht'in geliştirdiği yeni sahne tekniğinde medyanın görevi asla küçümsenemez. Bir kuramcı olarak O, sahnede medyadan ve teknik araçlardan sonuna kadar yararlanılması gerektiğine inanmaktadır. Onun için film, projeksiyon ve sahnenin değişimini kolaylaştıran teknolojik araçlardan faydalanılması gerektiğini savunurken özellikle sinemanın her türlü olayı kolayca göstere bilme tekniğinden dolayı geri gidilerde çok faydalanılması gerektiğine inanır. Projeksiyon cihazlarıyla olayla ilgili değişik fotoğraflar ve filmler yansıtılarak olayların perde arkası konusunda seyirciye gerekli bilgiler verilerek onların konu hakkında düşünceleri sağlana bilir. "Oyunun söz ögesiyle birlikte görüntünün de ayrı bir önem kazanması ve dekor, ışık, oyuncu, söz müzik gibi tiyatro sanatını oluşturan tüm öğelerin uyum içinde devindiği bir sahne düzeni" (Çamurdan,28) çağdaş tiyatronun önemseydiği bir olgudur.

Brecht'in bu yeni sahne tekniğinin özellikle Odets'ın Agit- Prop tiyatr anlayışı için tam uygun bir ortam yarattığı bir gerçektir. Aksiyonu bol olduğu oyunlarda sık sık sahnede dekor değişikliğine gitmek büyük güçlükler neden olur. Bu nedenler özellikle Waiting For Lefty, gibi oyunlarda yalın bir sahne kaçınılmazdır. Seyircinin ve oyuncuların birlikte, iç içe hareket ettiği hatta sokağa döküldüğü bir sahne elbette duruma uygun ve işlevsel olmalıdır. Brecht'in geliştirdiği sahne tekniğinde antik döneme bir dönüşünde söz konusu olduğu düşünülebilir. Çünkü o dönemdeki sahneler halka daha açık ve seyirciyle oyuncular arasında çokta fazla engelleyici duvarlar yoktu. Sahne tekniğinde o dönemlerde önemli araç gereçlerin kullanıldığını özdemir Nutku "sahne tekniği konusunda, antik Yunan tiyatrosundaki araçlar ve makineler önemli yer tutardı"(Nutku,65) sözleriyle ifade eder. Nutku bu dönemde sahnede kullanılan bazı aletlerin adlarını da vermiştir. Örneğin:

Keranos: bir tür vinç,

Keraunoskopeyon: yıldırım makinası,

Bronteyon : gök gürlemesi sesi veren araç,

Ayoray: askı makinesi

Ekkuklema: yarım daire şeklinde bir yükselti (Nutku,66)

Görüldüğü gibi yirminci yüz yılda sahnede kullanılan kolaylaştırıcı makine benzerlerinin o günkü şartlarda da kullanıldığı ve faydalandığı anlaşılmaktadır.

Odets'in Sahne Tekniği

Ađit-prop tiyatronun en önemli temsilcilerinden olan Amerikalı oyun yazarı Clifford Odets eserlerinde istediği aksiyona uygun bir sahne tekniğini seçmiştir. Oyunlarında geleneksel tiyatro anlayışının sunduğu süslü dekorasyonu bulmak mümkün değildir. Seyirciyi hayallere sürükleyecek, konforlu, süslü bir dekor yoktur. Yazar epik tiyatro geleneğinde istenen yabancılaştırma etmenini kullanmıştır. Bilindiği gibi yabancılaştırma etmeni izleyiciyi sürekli hayallere dalarak kendisini olay ya da olayın kahramanıyla özdeşleşmeye odaklanmak yerine düşündürmeye ve olayların arkasındaki gerçek nedenleri düşünmeye, araştırmaya ve bulmaya sevk eder. Başka bir değişle seyirciyi uyutmaz sürekli olarak uyanık tutar. Bu nedenle kırmızı halılar, süslü perdeler ve dekorlar bu tip sahnelerde asla öne çıkmaz. Sahne son derece yalın ve seyirci ile yakın ilişkili, hatta oyuncu ile seyircinin birbirine karıştığı bir yapı vardır. Bu tip sahnelerde en fazla yararlanılan araçlardan biri ışıklardır. Sahne ışık oyunlarıyla güçlendirilir. Olayın olduğu kısım kuvvetli bir ışıkla aydınlatılırken geriye kalan kısım ya karanlıkta kalır ya da loş bir ışıkla aydınlatılmıştır. Böylelikle sahnede aksiyonun olduğu kısım güçlü bir şekilde aydınlatılırken diğer bölümlerde sahne değişmiyor. Oyuncular ve o anki dekor biraz karanlıkta kalmaktadır.

Bu sahne düzeni veya anlayışı Erving Piscator ve Bertolt Brecht'un öncülüğünde geliştirilmiştir. Belgesel tiyatrolarda ve toplumsal gerçekçilik anlayışında ki eserlerle sürrealist eserlerde belgesel oyunlarda ve buna benzer 20. Yüzyıl sahne tekniğinde bu tarzı görürüz. Bu yeni teknik anlayış oyun yazarlarının genelde geleneksel tiyatroya ve onun sahne düzenine karşı oluşturulmak istenen sanat ideolojinin emrinde bir araç olarak kullanılmalı düşüncesiyle değiştirilmek istenen dünya düzenine yöneliktir. "Eğer sanat bir silah ise o zaman en iyi silah iyi sanattır"1(Krutch.255.) Bu düşünce ışığında Odets ve değişimci diğer solcu yazarlar en iyi eserler için en uyumlu sahne sistemini geliştirmiş ve kullanmışlardır.

Odets'in eserlerinde göze çarpan en önemli özelliklerden birisi oyunun başından sonuna kadar sahnenin pek fazla değişmemesidir. Olayların geçtiği yer genelde orta sınıf ailelerin evleri veya iş yerleridir. Olay burada başlar sahne oyunun sonu kadar önemli bir değişime uğramadan sonuna dek devam eder. Örneğin Awake and Sing adlı oyunda sahne Bergerlerin evini göstermektedir. Perde açıldığı zaman sahnede görünen Bergerlerin evinin yemek odası ve oturma odasıdır. İki odayı ayıran bir perde vardır. Performans esnasında konuşmaların yapıldığı

oda güçlü ışıklarla aydınlatılır. Aynı sahne görünümü performansın sonuna kadar devam eder. Değişen tek şey eve girip çıkan ev halkı ve komşularıdır. Böylece bu evler ev halkının kültürü, yaşam tarzı, ekonomik seviyeleri, komşularla olan ilişkilerini açık ve net olarak seyirciye sunar. Eerse görüldüğü gibi yazarın sahnelediği evler son derece sade ve mütevazı evlerdir. Örneğin, Bergerlerin evinde fazla lüks bir görünümün olmamasının nedeni oranın orta sınıf bir aileye ait olmasıdır. Dolayısıyla bu ev bize orta sınıf bir ailenin evinin simgesel olarak nasıl olduğu fikrini verir. Odets eserlerinde kendisine özgü bir sahne tekniğini geliştirdiği fikri okuyucu ve seyircide uyansa da, bu sahne tekniği yaklaşımı Brecht'in yeni tiyatro için sunduğu yapıya çok uyumlu görülmektedir. Dolayısıyla bu durum aynı zamanda Odets'in „Brecht'ten etkilendiğini gösteren önemli bir ip ucunu sunmaktadır.

Paradise Lost adlı oyunda da olay Gordon ailesinin evinde geçer. Oyunun başından sonuna kadar görülen Gordonların oturma odası ve mutfağıdır. Bu oyunda sahnede görülen en önemli şey eve giren ve çıkanların sayısına paralel olarak sandalye sayısının zaman zaman artıp eksilmesidir. Gordonların evi orta sınıf bir ailenin yaşadığı sade, lüksten uzak, içinde yaşayan insanların ilişkilerinin yakın olduğu bir yerdir. Girip çıkanların çok olması kültürel olarak komşuluk ilişkilerinin sıcak olduğu ve sosyal paylaşımın olduğu bir mahalle izlenimini de uyandırmaktadır. Burada da performansın olduğu bölüm güçlü olarak ışıklandırılmaktadır. Bu arada şunu belirtmekte fayda vardır, ışıklar sahnede olup bitenleri iyi bir şekilde görülmesini sağlarken güçlü ışık uygulamasının bir diğer defa seyircinin hayale dalmasını önlemek ve onları uyanık tutmaktır. Bu durum yabancılaştırma etmeninin bir uygulamasıdır. Bu ışık uygulamasıyla dekorasyonu fazla değiştirmeye gerek olmadığını da göstermektedir. Bu durum oyunu sahnelenmesine kolaylık da sağlıyor. Çünkü sahneye konulan her araç gereç yer değiştirme zorluğu yanında ekonomik bir yük demektir. Evin oturma odasında sayıları artan veya eksilen sandalyeler çok sığa bir sürede değiştirilebilir malzemelerdir. Ama orada bulunan diğer ağır ev eşyalarını hızlı bir şekilde değiştirmek zorluk yaratırken aynı zamanda zaman kaybına da neden olabilir.

Bu oyunda perdelerin önemli bir anlamı vardır. Perdeler bir sırı gizlemenin simgesi haline gelmiştir. Bayan Gordon perdelerin sürekli olarak kapatılmasını istiyor. Daha önce iyi bir durumda olan ekonomik durumlarının komşular tarafından görülmesini istememektedir. O da ekonomik krizde her şeylerini yitirmiş olan diğer insanların seviyesine düştüğünün görülmesini istemiyor. Ama ne yazık ki evindeki her şey haciz memurları tarafından dışarı alınmıştır. O bu durumu perdeleri kapalı tutarak örtbas etmek istemektedir. Dolayısıyla yazar bu sahnedeki perdeleri gerçeği gizleyen bir sır perdesine dönüştürmüştür.

Rocket To The Moon adlı oyunda ise olay New York'un iş merkezlerinden birinde bulunan bir diş hekiminin ofisinde geçmektedir. Sahnede görünen diş hekimi Ben Stark'ın ofisinden iki odadır. Birinci oda hastaların dinlendiği yer olan bekleme salonudur. Diğeri ise diş hekiminin çalışma odasıdır. Bu oyunda da konuşmaların geçtiği oda güçlü ışıklarla aydınlatılırken diğer oda loş olarak biraz arka planda kalıyor. Bu ofis için vurgulanan önemli şey orta sınıf kişilerin gittiği lüks olmayan bir ofis olmasıdır. Ofiste lüks semtlerdeki çok zengin bir dekorasyon, pahalı büro malzemeleri, biblolar, mobilyalar göze çarpmamaktadır. Hatta Dr. Stark'ın kayın pederi Mr. Prince kendisine Zenginlerin yaşadığı bir semtte büro açması halinde kendisinin tüm masrafları karşılayacağını teklif eder. Ancak Dr. Stark halinden memnundur orada kalmayı tercih eder. Odada en fazla göze çarpan şey odaya gelenlerin okuması için buldurulan gazetedir. Ofisin orta sınıf bir diş hekimine ait olduğunu gösteren işaretlerden biri perdenin açılmasıyla birlikte odada olan bir kaç parça diş hekimi malzemesi Dr. Stark'ın yanında bulunan meslektaş Dr. Ben ve eşi Bella'nın ekonomik sıkıntılardan dolayı sinirli bir şekilde tartışıyor olarak görüntü vermeleridir. Ayrıca yanlarında çalışan asistan kız bile yoksul ve o dönemin kalabalık ailelerinden birinin kızıdır. Sonuç olarak hem ofis hem içinde çalışmakta olan insanlar bir birini tamamlarcasına zengin olmayan mütevazı bir görüntü sunmaktadırlar.

“perdeler yükselirken çıplak bir sahne görüyoruz. Orada beş veya altı adam yarın bir daire şeklinde oturuyor. Sahnenin sol ön tarafında bir adam uzanmış yatıyor:silahlı biri. Domuza benzeyen şişko biri seyirciye doğru bakmaktadır” (Odets,5)

Waiting For Lefty oyununda yazarın yukarıda anlattığı olayın geçtiği bu çıplak yer sürücüler birliğinin toplantı salonudur. Perde açıldığında birlik üyelerinin toplantı halinde oldukları görülüyor. Sahnede olması beklenen dekorasyon malzemelerinin yerinde sanki oradaki karakterler kullanılmışlardır. Onların görüntüleri bile patronlar hakkında çok kötü bir imaj yaratmaktadır. Oyunda değişik ortamlar ışık uygulama teknikleriyle canlandırılıyor. Oyunda geçen 6(epizot) bu salonda yansıtılıyor. Oyunda birçok epizot vardır. Her epizotta değişik bir ortam vardır. Örneğin Joe ve Ednanın evi, Kimyasal gaz üreten Miller'in laboratuvarı veya Dr. Benjamin'in çalıştığı hastane epizodu gibi birçok olay aynı salonda gösterilir. Örneğin Joe ve Edna ile ilgili bölüm yansıtılırken “Işıklar kararır, uzanmakta olan adamların oldupu boş alanda bir spot lamba ortalığı aydınlatır. Diğer kişiler ay ışığındaymış gibi karartı olarak görülür.” (Odets, 7) Bu oyunda çok güçlü bir sahne tekniğinin kullanıldığı görülüyor. Tamamıyla belgesel tiyatro sistemi kullanılmıştır. Olayların tümü aynı yerde gösterilir ancak ışıklardan yararlanılarak sahne paylaşılıyor. Ayrıca burada flesh back'lar vasıtasıyla epizotlar ayrı ayrı gösterilir. Kendisine konuşma sırası gelen kişilerin bulunduğu bölge güçlü bir şekilde

aydınlatılırken diğerleri karanlıkta bırakılır bir karartı olarak görünürler. The American Drama since 1918 adlı kitabında Joseph Wood Krutch, Waiting For Lefty'ni sahne düzenini şöyle aktarıyor:

“Waiting For Lefty çıplak bir sahnede oynanıyor. Oyun herhangi bir salonun sahnesinde amatör oyuncular tarafından oynanabilir. Oyun grev komitesinin çok rahat bir şekilde amacına uygun olarak her yerde oynanabilecek bir sahneye sahiptir.”
(Krutch,255)

Bir başka Amerikalı eleştirmen ve yazar Kshmanidhi Mishra American Leftist Playwrights of The 1930's adlı eserinde Odets'in yeni sahne tekniği için şu ifadeler yer veriyor.

“Waiting For Lefty seyirci ve oyuncuların arasındaki çizgileri siliyor. Seyirci oyunun bir parçası haline geliyor. Tüm tiyatro birliğin salonu gibidir. Seyirciler liderlerini dinleyen ve onun bir grev olayını sürüklemesini seyreden birliğin üyeleridir. Yazarın seyircilerin arasına bazı aktörleri ve sesleri yerleştirmesi bunların seyirciyi temsil etmesi bir yeniliktir” (Mishra ,50)

Odets'in Waiting for Lefty'de oluşturduğu sahne tam olarak bir aksiyon sahnesidir. Özellikle oyunun sonun kısmında harekete geçen grevci taksici sürücüler, onlara karışan seyirciler, sendika temsilcileri ve oyuncuların hep beraber iç içe harekete geçmeleri için gereken alan ancak böyle bir sahne düzeni olabilirdi. Dolayısıyla Odets'in ışıklandırma tekniğinden yararlanmasının ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Görüldüğü gibi bu sahnede herkes her şey aktif. Tıpkı günlük yaşantımızdan bir gün gibi. Seyirci aktif, oyuncu aktif, sahne aktif. Tam bir devingenlik hakimdir sahnede. Aslında bu yazarın oyun yazarlığı ve yaşadığı deneyimlerin bir sonucudur.

Odets yazarlığa başlamadan önce New Jersey- Camdon kasabasında Madam X adlı bir oyunda aktör olarak rol almıştır. Oyunun orada sahneye konacağı sırada bir sıkıntı yaşanır. Kurulacak mahkeme sahnesi için jüri üyesi olarak rol alacak oyunculara ihtiyaç vardır. Ancak finansör firma ekonomik sıkıntılardan dolayı rol alması gereken oyuncuları bulup finanse edemez. Oyunu sahnelenmesi bu nedenle tehlikeye girer. Tam böyle bir sıkıntılı anda Odets araya girer. Seyirciler arasından jüri üyesi olmak isteyen kişileri seçer ve oyunun sahnelenmesini sağlar. Pratik bir yazarlık zekâsına sahip olan Odets için gelecekte bu çözümü hep yol gösterici olur. Yazar bu pratik çözümlerle seyirci ve oyuncular arasındaki dördüncü duvar olarak kabul edilen perdeleri ortan kaldırır iç içe kaynaşmalarını sağlamıştır. Böylece önemli bir finansal sorunu ve oyunun oynanamama krizini çözmüştür. Aslında yazarın özlemle bahsini ettiği klasik dönem

tiyatro sahnesini de gerçekleştirmiştir. Odets bir konuşmasında eski dönem tiyatrosundan söz ederken seyirci ve oyuncuların sosyal ihtiyaca göre bir arada kaynaştığını vurgulayarak “ İlkel topluluklarda bu tip tiyatrolar vadi..... O günlerde pasif seyirci yoktu”(Gibson,563) der. Odets bu sahne tekniğini Waitin For Lefty adlı eserinde tam olarak uygulayarak büyük beğeni kazanmıştır.

Golden Boy'da değişik sahnelerle karşılaşılıyor. Seyircinin ilk karşılaştığı sahne boksör menajerliği yapan Moody'nin ofisidir. Bir masa ve birkaç sandalyenin bulunduğu bu ofis görünümüyle orta sınıf insanların gittiği bir yer izlenimi vermektedir. İçerisinde lüks malzemeler bulunmamaktadır. İkinci sahnede oyunun başkişisi olan Joe Bonaparte'nin evinin oturma odası ve mutfağıdır. Seyirci perdelerin aralanmasıyla sade bir ev manzarasıyla karşılaşılıyor. Onun için Bonaparte'lerin evi de orta sınıf insanların yaşamlarını sürdürdüğü bir yerdir. Evde yaşayanlarda orta sınıf insanlarıdır. Bu nedenle çok lüks bir dekorasyonla karşılaşmıyor seyirci. Bay Bonaparte'nin evinin mutfağındaki yuvarlak masanın üzerindeki gazeteler ve iyice aydınlatılan Mozart ve Beethoven büstleri hem yazarın müziğe olan ilgisini hem de ev sahibinin sanata olan sevgisinin bir işareti olarak görmek mümkündür. Ancak son bölümde sahnede spor salonları, soyunma odaları ve park vardır. Dolayısıyla Golden Boy adlı oyunda oyun kahramanının devingenliğine paralel olarak her bölümde değişik bir sahne ile karşılaşılıyor. Bu oyunda da diğer oyunlardaki ortak nokta ışıklandırma değildir. Nereyse her sahnenin başında “ ışıklar etrafı aydınlatmaya başlayınca” diye başlar. Konuşmaların olduğu bölüm burada da güçlü bir şekilde aydınlatılırken diğer bölümler karanlıkta bırakılıyor. Görüldüğü gibi ışıklandırma tekniğiyle çok fazla duvara veya yapay bölmelere gerek kalmıyor. Seyircinin dikkati aydınlatılmış bölgeye odaklanarak bu işler gerçekleştiriliyor. Bu teknik aynı zamanda ekonomik bir kolaylıkta sağlıyor. Çünkü sahnede tahtalar, perdeler ve portatif duvarlara yapılan ödemeler yapılmamış oluyor. Amerikalı ünlü eleştirmen Odets'in Golden Boy adlı oyununun sahneleriyle ilgili “Odets, Golden Boy'da Moody'nin ofisini, Bonapartelerin evini, parkı ve giyinme odasını kapsayan değişik sahneleri göstererek oyunu açıyor. Odets'in ilk önemli kahramanı evin sınırları içine sığamamaktadır”(Miller, 154) şeklinde düşüncelerini dillendiriyor.

Till The Day I Die oyunundaki sahneler de teknik açıdan diğerlerinden farklı tarafı oyunu hemen girişindeki “yeraltında küçük bir oda. İçinde bir baskı makinası ve bir şeylerle uğraşan bir iki kişi.”(Odets ,s.4) ifadesi gerekli gerçek havayı yansıtıyor. Çünkü burası illegal bir çalışmanın yapıldığı bir örgüt bürosudur. Sürekli olarak izlenmekte ve içindeki insanlar telaş ve biraz da korku içerisindedirler. Bu oyunda olaylar Almanya'nın Berlin şehrinde geçer.

Oyunda Nazilere karşı örgütsel çalışma içerisinde olan bir grup genç ve Nazilerin insanlara yaptığı insanlık dışı işkence ve davranışlar anlatılmaktadır. İlk sahne olayın kahramanları olan gençlerin yer altı örgütsel çalışması yaptığı odalarıdır. Burada normal bir ofis içinde birkaç sandalye ve bir masa ile bildiri basma cihazı bulunmaktadır. Büro örgüt elemanlarını çalışma yaptığı etrafta bildiri yığınlarını olduğu aynı zamanda gençlerin toplantı yaptığı basit görünümlü bir odadır. Burada da Odets'in diğer oyunlarında ki sahnelere paralel olarak bir sadelik göze çarparken odada bulunan malzemeler gerçek hayatta kullanılan malzemeler olduğu gözden kaçmıyor. Dolayısıyla modern sahne anlayışının özelliklerini burada da bulmak mümkündür. İkinci sahnede Nazi subaylarının sorgulama yaptığı bir toplanma merkezi gibi bir yerdir. Burada silahlar, subayların çalışma masaları ve nöbetçi askerler görünür. Olayın başkahramanı Ernst'in sorgulandığı ellerini bir daha müzik aletlerini çalamayacak şekilde tahrip edildiği işkence ofisidir. İkinci sahnede yaratılan atmosfer gerçekten insanı korkuya salan bir durum. Sorgu odası ve içindeki aletler insanı ürpertir. Özellikler silah dipçığıyle Ernst'in sanata uyumlu eli kırılması seyirci için tam bir kışkırtma olur. Çünkü bu tip zalimce yapılan bir davranış insanları çileden çıkaracak bir duygu yaratır. Özellikle bu sahneyle yazar agit-prop tiyatrosunun sahnede sunulma şekli için büyük bir örnek yaratmıştır. Ayrıca Ernst'in nişanlısı olan Tilly'nin yatak odasını da sahnede görmek mümkündür. Bu sahnelerde ışıklandırma yöntemiyle canlandırılırken geçmişe dönük olaylarda ışıklandırma yardımıyla sunulmuştur. Kısacası özellikle yazarımızın *Waiting For Lefty* ve *Till The Day I Die* adlı oyunlarının sahne yapısı ve yarattığı etki tam olarak politik tiyatrodaki Agit- Prop devingenliğe uygundur. Tamamıyla aksiyoner bir yapı oluşturulurken seyirciyi derinden etkileyici olmaktadır. Bu durum sadece seyirci için değil okuyucu için de geçerlidir.

Awake and Sing oyununda yazarın sahne tekniği pek değişmemekle beraber yabancılaştırma etmeninin oyun başlamadan önce tam olarak uygulanıyor denilebilir. Çünkü yazar okuyucusuna veya seyirciye oyununda geçen bütün karakterleri genel özellikleriyle tanıtıyor. Onların oyundaki öneminin ne olduğunu, nasıl bir yapıya sahip olduğunu, düşüncelerini hatta mensubu olduğu ulusu bile vererek oyuncuları iyice tanıtmıştır. Öneğin oyunun en önemli karakterlerinden biri olan anne Bessie'yi tanıtırken "o sadece bir anne değil aynı zamanda bir babadır. Aynı zamanda ailenin düzenini sağlıyor ve aileyi yönetiyor." (Odets,7) Ailedeki yaşlı kuşağı tanıtırken büyük baba Jacob için "o hem kendisi için hem de ailenin diğer üyeleri için doğru yolu bulmaya çalışıyor." (Odets,8) İfadeleriyle onun gençlere yön vermeye çalıştığını oyunda olaylar geliştikçe öğreniyoruz. Yazar böylece oyun başlamadan önce bütün karakterleri birer paragrafla tanıtıyor. Bu teknik seyirci için önemlidir. Çünkü performans sırasında seyirci

kim kimdir sorusuna kafa yormayacak ve olaya odaklanacaktır. Bu oyunda da geleneksel kalabalık bir orta sınıf ailesini görüyoruz. Oturdıkları ev diğer oyunlarda olduğu gibi lüks olmayan sade bir yapıya sahiptir. En çok kullanılan kısım öncelikle mutfaktır. Ön tarafta bulunan oturma odasıyla diğer odalar perdelerle ayrılmıştır. Ancak Jacob'un odasının simgesel bir anlamı vardır. Oturma odasından açık olan kapıdan kitaplık ve Sacco ile Vanzetti'nin posterleri görülür. Bu aslında Jacob'un entelektüel ve Marksist düşüncesinin bir simgesidir. Bu oyunda da komşu ilişkilerinin sıcak olduğu eve girip çıkan fazla insan sayısından belli olmaktadır. Bu durum o dönemdeki homojen kalabalık aile yapısını göster göstermesi açısından önemlidir.

SONUÇ

Odets'in oyunlarında başlıca üç sahne çeşidi görülmektedir. İlk göze çarpan sahne orta sınıf kalabalık ailelerin lüks olmayan sade, mütevazı evleri. İçinde yaşayan insanların birbirleriyle yakın ve samimi ilişkileri olan genelde günlük sorunların tartışıldığı evler. İkinci sahneler genelde toplantı salonlarıdır. Waiting For Lefty'de ve Till The Day I Die'de görüldüğü gibi pek fazla bir dekorasyona sade toplantı salonları . Bu toplantı salonlarında sadece gerekli ihtiyacı karşılayacak gerçek malzemeler bulunmaktadır. Üçüncü sahnelerde buldukları semtlere uygun orta sınıf vatandaşların takıldığı mütevazı ofisler görülmektedir. Görünen tüm sahneler sade ve lüksten uzaktır. Burada amaçlanan seyirciye olayın geçtiği yerin orta ya da düşük sınıftaki yoksul insanların yaşam koşullarını yansıtmaktır. Sahnenin olduğu yerler bolca ışıklandırılmıştır. Oyunda olayın anlatıldığı yer güçlü ışıklarla aydınlatılırken diğer bölümler karanlıkta bırakılmaktadır. Spot ışıklardan bolca yararlanılmıştır. Yazar orta sınıf ve ezilen insanların sorunlarının tartışıldığı yerleri bu şekilde yansıtmıştır. Sahnelerde lüks eşyalar ve dekorasyon asla bulunmamaktadır. Evlerin dışındaki sahneler genelde çıplaktır. Özellikle Waiting For Lefty oyununun toplantı salonu her türlü amatör tiyatro grubunu kolayca kurabileceği bir sahnedir. Bu yapı aslında tiyatro sanatıyla ilgilenen insanlara ekonomik yük getirmeden rahatlıkla yapabilecekleri bir ortam olarak ta düşünmek mümkündür.

Odets'in bu basit sahne tekniği bazı önemli avantajlar sağlamaktadır. Öncelikle çok rahat kurula bilen bir sahne yapısı vardır. Bu sahne yapısı oyunun ülkenin her yerinde, okullarda, konferans salonlarında, sokakta, kısacası seyircinin rahatça ulaşabileceği yerlerde oynanmasına yardımcı olmaktadır. Bir başka özelliği ekonomik bir sahne düzenidir. Kurulurken büyük paralar harcamayı gerektirmez. Kolay taşınan ve kurulan teknik bir yapıdır. Bir başka özellik ise seyirciyle oyuncu iç içedir. Bu sahne düzeninde daha önce Odets'in belirttiği gibi antik Yunan çağı tiyatro sahnelerine dönüşün izlerini bulmak mümkündür. Özellikle halkla oyuncuların bir

arada bulunup beraber hareket etmeleri saha sosyal bir tiyatro düşüncesinden kaynaklandığı düşünülebilir

En son olarak şunu ifade etmeliyiz ki Odets epik tiyatrodaki ön görülen Yabancılaştırma etkenini sahnelerinde kullanarak seyirciyi olayların arkasındaki nedenleri düşünmeye, anlamaya sevk ederken onları aksiyoner hale getirmiştir. Bu aynı zamanda, bu agit –Prop tiyatrosunun da bir özelliğidir.

KAYNAKÇA

1-Joseph Wood Krutch, The AMERICAN Drama Since 1918, New YORK,1957, s.255

2-a.g.e. s.256

3-Kshamanidhi Mishra, American Leftist Playwrights of the 1930's, New Delhi, 1991, s.50

4-Gibson, Margaret Brenman, Clifford Odets American Playwright, New York 1982, s.652

5-Miller Gabriel, "Waiting For Lefty", Critical Essays on Clifford Odets, s.1

6-Nutku Özdemir, Dünya Tiyatrosu Tarihi 1,Mitos-Boyut Yayınları, İstanbul, 2011. s.65, 66

7-Odets Clifford, Six Plays, (Grove Press Inc. New York. 1987. (İncelenen 6 oyunun toplandığı Kitap)

OYUNLAR

Waiting For Lefty,

Till The Day I Die

Awake And Sing

Paradise lost

Golden Boy

Rocket To The Moon